

ZAMONAVIY TABIATSHUNOSLIK FANINI O‘QITISHDA ILG‘OR PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYAT VA USLUBIY JIHA TLARI

Pazliddinova Odinaxon Jaloliddin qizi

Namangan Davlat Universiteti

Ta’lim va tarbiya nazariyasi metodikasi

Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi 1-kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda zamonaviy tabiatshunoslik fanini o‘qitishda ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyat va uslubiy jihatlari haqida hamda pedagogik texnologiyalarning dars jarayonidagi samaradorligi haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘z: ilg‘or pedagogik texnologiya, mezonlar, ta’lim-tarbiya, zamonaviy tabiatshunoslik, pedagogik texnika, interfaol

Tabiatshunoslik o‘qitishning asosiy shakli - darslarga qo‘shimcha holda maktab amaliyotida o‘qituvchining o‘quvchilar bilan olib boriladigan o‘quv ishlarining boshqa shakllari tarixan vujudga kelgani Metodik jihatdan to‘g‘ri tashkil etilgan o‘qitish jarayonida shu o‘qitishning barcha shakllari asosiy shakl - dars bilan o‘zaro bog‘liqdir. Ular tabiat haqidagi tushunchalarni, dunyoqarashni, tafakkurni, amaliy ko‘nikmalarni rivojlantiradi.

Ilg‘or pedagogik texnologiya nima? Nega bu so‘z birikmasiga “yangi” so‘zini qo‘shimcha qilib, “yangi ilg‘or pedagogik texnologiya” deb aytamiz? U nima uchun bugungi ta’lim-tarbiya jarayonida zaruratga aylandi? Nega endi shuncha yillardan beri qo‘llanilib kelingan ta’lim jarayonini eskicha tashkil etishdan voz kechishimiz kerak va o‘quv jarayonini loyihalashga yangicha yondashish zarur? Bu kabi savollarga javob berish uchun, eng avvalo, mamlakatimizda “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun va

“Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” asosida ta'lim-tarbiya sohasida olib borilayotgan tub islohotlarning asosiy yo'nalishlarini anglab olmoq lozim.

Bu yo'nalishlar:

- ta'lim mazmuni va tizimini isloh qilish;
- ta'lim-tarbiya boshqaravini isloh qilish;
- ta'limning bozor iqtisodiyotiga asoslangan mexanizmini yaratish;
- ota-ona, o'qituvchi-o'quvchining ta'lim jarayoniga bo'lgan yangicha qarashlarini shakllantirish;
- va nihoyat, bu tub islohotlarning bosh harakatlantiruvchi kuchi yangi ilg'or pedagogik texnologiyani amaliyotga tatbiq etishdan iborat.

Xulosa qilib aytganda, yangi ta'lim tizimi, mazmuni, o'quv reja, darsliklar asosida o'quv jarayonini loyihalashtirishga ham yangicha yondashish, tashkil etish zaruriyati tug'ilmoqda.

O'ylaymizki, ta'lim texnologiyasi, pedagogik innovatsiyalarga bunday tizimli yondashuv davlat ta'lim standartlarini amalga oshirishda o'z samarasini ko'rsatadi. Ilg'or pedagogik tajribalarni aniqlashda ma'lum mezonlarga asoslanish kerak. Bunda eng muhim mezon o'qituvchi o'z pedagogik faoliyatida qo'llaydigan ta'lim-tarbiyaning yangi shakli, metod va usulidir. Bu mezon ilg'or o'qituvchining oddiy o'qituvchilardan ajratadigan eng muhim belgidir. O'qituvchi qo'llaydigan yangilik turlicha: masalan, ta'lim yoki tarbiyaning yangi mazmuni, shakli, metodi, pedagogik mehnatning eng ta'sirchan, takomillashtiruvchi yo'llarini belgilashdan iborat bo'lishi mumkin.

Ilg'or pedagogik tajribani ifodalovchi yana bir mezon uning yuqori natijaga erishishi uchun zamin hozirlashidir. Bunda o'quvchilarning bilimi va tarbiyalanganlik darajasi hisobga olinishi zarur. Qo'yilgan bahoga o'tkazilgan tarbiyaviy tadbirlarning soni emas, ularning o'qituvchilarni inson sifatida shakllanishiga ta'sirining mezoni sifatida qarash lozim. Bundan tashqari, ilg'or pedagogik tajribaning qulayligi va tejamlilikligi hisobga olinishi lozim. Chunki yuqori natijaga erishishda o'quvchilar va o'qituvchilarning vaqtini tejash, ularni toliqtirishdan asrash ham muhimdir.

Ilg'or pedagogik tajribaning o'z-o'zidan emas, balki ommaviy tajriba, shakllangan tajribalar, boshqa o'qituvchilarning ish uslubi bilan vorislik asosida tarkib topishi uning ta'sirchanligini oshiradi va tarqalishini osonlashtiradi. Bu mezonlar ilg'or pedagogik tajribalarni oddiy tajribadan ajratish va uni avaylab yoyishga yordam beradi. Ilg'or tajribalarni faqat viloyat yoki respublika bo'ylab izlab yurish shart emas. Har bir pedagogik jamoada o'z izlanishlari bilan boshqalardan ajralib turadigan pedagoglar bo'ladi. Bu esa pedagogik jamoadagi muhitga ko'p jihatdan bog'liqdir. Shu muhitni mo'tadillashtirib, kerakli yo'nalishga burib yuborishda maktab rahbarlari, maktab metodika kengashining ham o'ziga xos ulushi bo'lishi tabiiy.

Ilg'or pedagogik texnologiyani egallashdagi ikkinchi muhim bosqich o'qituvchilarimizning pedagogik mahoratining muhim tarkibiy qismi hisoblangan pedagogik texnikani egallashdir. Pedagogik mahorat o'z ichiga pedagogik texnikani oladi. Pedagogik texnika o'z navbatida o'qituvchiga ta'lim-tarbiya faoliyatida zarur bo'lgan umumiy pedagogik malakalar mazmunini o'z ichiga oladi. Pedagogik texnikaning yana bir muhim tarkibiy qismi pedagogning mimik, pantomimik harakatlaridir. Aniq imo-ishora, yuz,ko'z, gavda harakati, ma'noli qarash, rag'batlantiruvchi yoki istehzoli tabassum pedagogik ta'sir ko'rsatishda so'z bilan tushuntirishga qaraganda ancha samarali muomala vositasi bo'la oladi. Pedagogik texnikani egallash o'qituvchining eng yaxshi tarbiyaviy ta'sir ko'rsata olishini ta'minlaydi. U o'qituvchining kuchini, vaqtini tejab, ijodiy ishlashi uchun sharoit yaratadi. Pedagogik sezuvchanlik va fahm-farosat ham pedagogik mahoratni egallashda muhim ahamiyatga ega.

Ilg'or pedagogik texnologiya qachon paydo bo'ldi, u qachondan beri qo'llanmoqda, degan savol tug'ilishi mumkin. Ilg'or pedagogik texnologiya ta'lim-tarbiyaning hamma bosqichlarida turlicha holda mavjud bo'lgan. Bu turli uslubiy ishlanmalar, fanlar bo'yicha o'quv-tematik, kalendar darslarni rejalashtirishda, darslik va uslubshunoslik, ya'ni o'qitish metodikasida ham ilg'or pedagogik texnologiya mavjud edi.

Hozir milliy maktab sharoitida gap uni ko‘rko‘rona tushunmasdan, qo‘llashda ilmiy asoslangan darajaga ko‘tarish ustida borayotir. Ilg‘or pedagogik texnologiyaning shakllanishi. Biz umumiy holda uning shakllanish bosqichlarini bayon qilamiz: Birinchi bosqich - o‘quvchilarning bo‘lajak faoliyatlarining tahlili. Ularning maktabni bitirgandan keyin o‘rta maxsus yoki oliy o‘quv yurtlarida o‘qishi yoxud kasbiy faoliyatlarining tahlili. Ikkinchi bosqich - shu tahlildan kelib chiqqan holda ilg‘or pedagogik texnologiyani ishlab chiqib, unga ta‘limning har bir bosqichida, sinfda o‘quv fanlarining mazmunini belgilash. Ta‘limni diagnostik asosda maqsadini jamiyat manfaatlari nuqtai nazardan belgilash. Uchinchi bosqich - belgilab olingan ta‘lim mazmuni asosida o‘quvchilarning o‘quv yuklamasi, kerakli vaqt me‘yorini aniqlash. To‘rtinchi bosqich - didaktik jarayonni amalga oshirish uchun ta‘limning tashkiliy optimal shakllarini tanlash va shunga muvofiq o‘qitish vositalarini aniqlash

Ma‘lumki, boshlang‘ich sinflarda “Atrofimizdagi olam” (1-2-sinflarda) va “Tabiatshunoslik” (3-4-sinflarda) fanlari o‘qitiladi. “Tabiatshunoslik” fani “Atrofimizdagi olam” fanining davomi bo‘lib, o‘zining mazmuni va metodlari bilan o‘quvchilarni har tomonlama tarbiyalash imkoniyatlariga ega. “Tabiatshunoslik” fani yosh avlodni tabiatga to‘g‘ri munosabatda bo‘lishga o‘rgatadi: unga nisbatan muhabbatni tarbiyalaydi, tabiat chiroyini idrok etish uni qo‘riqlash, asrash, in‘omlaridan oqilona foydalanish, ana shu boyliklarni o‘z qo‘llari bilan yaratish va ko‘paytirishga chorlaydi. Bolalarning atrofimizdagi olamni muntazam o‘rganib borishlariga asoslanib, kichik yoshdagi o‘quvchilarda tabiat to‘g‘risida, o‘z joyi va barcha mamlakatlarning tabiiy boyliklari to‘g‘risida bir butun tasavvurni shakllantirish kerak. O‘quvchilar Vatanimizning tabiiy boyliklaridan odamlar o‘zlarining mehnat faoliyatlarida qanday foydalanayotganliklari bilan tanishishlari lozim. Bunda bolalarga odamlar mehnati tabiat atrof bilan chambarchas bog‘liq ekanligini ko‘rsatish g‘oyat muhimdir.

Shu talablarga ko‘ra kichik yoshdagi o‘quvchilarga:

-O‘zaro bog‘liqligi ochib berilgan jonli va jonsiz tabiat to‘g‘risida aniq bilimlar berish;

-Odam organizmi va uning salomatligini saqlash to‘g‘risida ma'lumotlar berish;

-Ularni tabiatda kuzatishlar o‘tkazish uquvi va ko‘nikmalari bilan qurollantirish;

-Tabiatdan oqilona foydalanish va uning boyliklarini ko‘paytirishga qaratilgan insonning mehnat faoliyati bilan tanishtirish;

-Jonajon tabiatga muhabbat, uni muhofaza qilishga intilishni tarbiyalash kerak.

Umumta'lim va hunar maktablarini isloh qilishning asosiy yo‘nalishlariga muvofiq tabiatshunoslik dasturiga kiritilgan o‘zgarishlar, ko‘rsatilgan vazifalar, tabiatshunoslik kursida o‘quvchilarning ekologiya, mehnat va gigiyena tarbiyasiga e'tiborni yanada kuchaytirishni, “har bir o‘quvchining gigiyena va meditsina sohalarida minimum bilimni egallash, yoshligidan o‘z organizmini bilishi, uni tartibli saqlay olishi” uchun sharoitlar yaratilishini nazarda tutadi. Og‘zaki, ko‘rgazmali, amaliy va boshqa metodlardan foydalaniladi. Bolalarning ijodiy faolligi, individual qobiliyatlarini ochishga qaratilgan metodlar tobora ko‘proq qo‘llanilmoqda.

Tabiatshunoslik bo‘yicha mashg‘ulotlarni sinfdan va maktabdan tashqari tadbirlar: ochiq havodagi o‘yinlar, o‘lkashunoslik ekskursiyalari, yurishlar bilan chambarchas bog‘lamoq zarur. Bularning hammasi o‘qituvchiga tabiatshunoslik bo‘yicha o‘quvchilar bilan shug‘ullana borib, ularni faqat yaxshi bilim olishgagina emas, balki ular shaxsini shakllanishiga ta'sir ko‘rsatishga ham imkon beradi. Boshlang‘ich sinflarda tabiatshunoslikni o‘qitishning maqsadi botanika, zoologiya, anatomiya, fiziologiya, gigiyena, geografiya fanlarining elementar asoslarini berishdir.

Tabiatshunoslik darslari mehnat tarbiyasi maktabi hamdir. Aniq misollarda o‘quvchilarni odam mehnati - uning jismoniy va ma'naviy sihatligining manbai ekanligiga ishontirib, o‘qituvchi mehnatga muhabbatni, astoyidil mehnat qilish istagini, mehnat ahliga hurmatni tarbiyalaydi. Bu 3- sinfda “Tabiatdan foydalanish va uni muhofaza qilish bo‘yicha odamlar mehnati”, “Mehnat va dam olish rejimi (tartibi)”, “Dalada, bog‘da, polizda odamlar mehnati”, “Maktaboldi maydonida odamlar mehnati”, “Foydali qazilmalarni olish”; 4- sinfda “Cho‘llarda, dashtlarda, o‘rmonda, tog‘larda, tundrada odamlar mehnati”, “Yer osti boyliklari, suv, havo,

o‘simliklar, hayvonlar muhofazasi bo‘yicha odamlar mehnati” mavzularidir. Mehnat mavzusi o‘quvchilarning kompleks tarbiyasida katta o‘rin egallaydi. Mantiqiy tafakkurni rivojlantirish. Tabiatshunoslik darslaridagi ta‘lim va tarbiya jarayonida asosiy e‘tibor o‘quvchilar tomonidan dasturlarda mo‘ljallangan bilim, o‘quv va ko‘nikmalarni egallab olishgagina emas, balki ularda idrok qilish qobiliyati, mantiqiy tafakkurni rivojlantirishga ham qaratilmog‘i lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. N.N. Azizxo‘jaeva. Pedagogik texnologiya va pedagogik maxorat. T. 2003y.
2. J.G. Yo‘ldoshev, S.A. Usmonov. Pedagogik texnologiya asoslari. T. Ukituvchi. 2004y.
3. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. Qarshi. 2000y.
4. Mamedov K. va b. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik maxorat. T. 2003y.
5. Farberman B.L. Ilg‘or pedagogik texnologiyalar. T. Fan. 2000y.